

AFAM

AFRIKA ARASTIRMACILARI DERNEGI

Association of Researchers on Africa

جمعية الباحثين حول إفريقيا

Rapor 2

Nijerya ve Nijer'in Devlet Sistemlerinin Otoriterleşmesinde Askerî Darbelerin Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Muhammed TANDOĞAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, muhammed.tandogan@afam.org.tr

©AFAM, Afrika Araştırmacıları Derneği
İstanbul 2016
www.afam.org.tr

ISBN: 978-605-9506-01-4

Bu raporun tüm telif hakları Afrika Araştırmacıları Derneği'ne aittir. Bu yayın, dernek yetkililerinden izin alınmaksızın hiçbir şekilde yayınlanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak atıf yapılarak alıntılanabilir.

AFAM

Ahmediye Mahallesi, Halk Caddesi, No: 47/B,
Üsküdar-İSTANBUL

Giriş

Birçoğu askerî darbelerle kurulan ve başlarında da ordu subayların bulunduğu otoriter rejimlerin birçok farklı türü vardır. Afrika ülkelerinde iktidarın kullanımı, örgütlenmesi, toplumla bağlantı kurma yolları, iktidarı destekleyen inanç sistemlerinin mahiyeti ve farklı etnik toplumları içerisinde barındıran “vatandaş”ın oynadığı rol büyük önem arz etmektedir. Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını elde ettikten sonraki süreçte devlet sistemlerini etkileyen en temel etken, askerî darbeler olmuştur. Bu çalışmadaki temel vurgu, Afrika’da bağımsızlık sonrası mobilize edici otoriter rejimlerin kurdukları tek-parti sistemlerinin, zaman içerisinde ülkede yaşanan askerî darbeler sonucu oluşan askerî bürokratik rejimlerin güdümüne girdiği tezidir. Bu yüzden bu çalışmada, *bağımsızlık-sonrası mobilize edici otoriter rejimler* ile *bürokratik-askerî otoriter rejimler*in konumuzla alakalı yönleri de ele alınacaktır. Ayrıca Nijerya ve Nijer’in çağdaş devletleşme süreçlerine etki eden askerî darbeler süreci, geçmişten günümüze uzanan tarihî bir perspektifle ayrı başlıklar altında ele alınacak, akabinde müstakil bir başlık altında mukayesesi yapılarak bu ülkelerin sahip oldukları siyasal sistemlerin, bu rejim türlerinin hangi özelliklerini taşıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Bilhassa Afrika’daki ülkelerin kaderini olumsuz yönde etkileyen ve karmaşık bir yapıya sahip olan askerî darbe girişimlerinin, bu iki ülkenin rejimlerine olan etkisi irdelenecektir. Bu darbe süreçleri ve sonrasında yaşanan siyasal tecrübelerin değerlendirilmesinde ise şu otoriter rejim tanımlamaları esas alınacaktır:

“Bürokratik-Askerî Otoriter Rejimler: Subaylarla bürokratların tek başlarına olmamakla birlikte üstünlük taşıdıkları bir koalisyonun hükümete hâkim olduğu, belirli bir ideolojiye bağlanmaksızın diğer grupları yönetime kattığı veya dışarıda bıraktığı bürokratik zihniyet sınırları içinde pragmatik bir biçimde hareket ettiği, tek bir kitle partisi yaratmadığı veya böyle bir partinin hâkim rol oynamasına izin vermediği rejimlerdir (Linz, 2012: 195).”

“Mobilize Edici Otoriter Rejimler: Sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanan, ya da yabancı bağımlılığa karşı başkaldıran devletlerde ortaya çıkan rejimlerdir (Linz, 2012: 253).”

I. NİJERYA FEDERAL CUMHURİYETİ

Atlas Okyanusu'na kıyısı bulunan ülkelerden Nijerya, kuzeyde Nijer, kuzeydoğuda Çad, doğuda Kamerun, güneyde Gine Körfezi ve batıda Benin Halk Cumhuriyeti ile komşudur (Köksal - Kavas, 2007: 108). Nijerya'ya Portekizli misyoner seyyahların 1471'de ilk keşif seyahatlerini gerçekleştirmeleriyle başlayan sömürgeci dönem, bağımsızlık mücadelesi için ilk teşebbüste bulunan Nijerya Partisi'nin 1923'te kurulmasına kadar etkisini sürdürdü. Nijerya'nın ileri gelen ailelerinden ve Hıristiyan bir bakanın torunu olan Herbert Macaulay'ın Nijerya Ulusal Partisi'ni kurarak İngilizlerle mücadeleye girişmesi bağımsızlık sürecine ivme kazandırdı. Nijerya halkının gönlünde yer eden "Nijerya bağımsızlığının babası" Macaulay, 1934'te genç kuşağı örgütleyerek "Nijerya Gençlik Hareketi"ni kurdu. Günümüz Batı Afrika'sındaki birçok lider gibi ABD'de eğitim gören, Güney Nijerya milliyetçiliğinin en tipik temsilcisi ve İbo kabilesine mensup "Zik" lakaplı Nnamdi Azikiwe 1944'te kırktan fazla farklı grubu aynı çatı altında toplayarak Ulusal Nijerya ve Kamerun Konseyi'ni (NCUC) oluşturdu. Bu süreçte patlak veren İkinci Dünya Savaşı'na İngiliz ordusu saflarında katılan Nijerya topluluklarına (Hevsa-Fulani, Yoruba ve İbo/İgbo gibi), otoriteren sömürge rejimlerinin yönetimi altında yaşamının adeta bedeli ödetiliyordu. Bu durum aslında Afrika toplumlarının haklı bağımsızlık taleplerinin de zeminini oluşturmuştu. İngiliz sömürge zihniyetinin temelini oluşturan "azar azar ver" mantığı ve dini farklılıklara "böl-parçala" temelli sömürge modellemelerinin uygulanması bölgedeki anlaşmazlık ve uyuşmazlıkları giderek arttırdı. Bu duruma bir çözüm bulmak için İngilizler, Nijerya'daki en büyük üç etnik grup olan Hevsa-Fülani, Yoruba ve İbolar için sırasıyla Kuzey, Batı ve Doğu bölgelerinde birer federal sistem kurdular. Bu durum Nijerya'yı, dinî ve bölgesel ayrılıklarla bölünmeye müsait hale getirmiştir. 1951'de kurulan Ulusal Temsilciler Meclisi, "kimin neyi temsil ettiği sorunu"na çözüm bulamama yüzünden dağıldı (Roskin, 2012: 646-647). Hâlihazırda ülke genel nüfusu içindeki Hevsa-Fulaniler, Yorubalar, İbolar, İjawlar, Kanuriler, İbibolar ve Tivler gibi pek çok ırkın bulunması ise bu süreci zorlaştıran en temel sebeplerdendi (Odekunle, 2010: 31).

Afrika ülkelerinin birçoğunda görülen bu derin etnik ve milli bölünme, Nijerya'da Biafra olaylarıyla gün yüzüne

çıkıştır. Bu parçalanmışlık ÷lkede, ordunun siyasal rolünü güçlendirmiştir. Sürecin bu şekilde cereyan etmesinde Afrika'da birleştirici siyasî bir kültürün olmaması yanında, bölge halklarının bilinç dünyasının din, kabile (ırk) ve bölgesel nüfuz sahası ayrımlarına tabi olması da etkiliydi. Ayrıca sömürgecilerin kendi çıkarlarını ve fiili durumlarını göz önünde bulundurarak, kıta ÷lkelerinin sınırlarını çizirken tarihsel ve etnik özellikleri dikkate almamaları ve gökbilimsel, geometrik ve coğrafi kıstaslara göre belirlemeleri Afrika'da yaşanan çatışmaların esas sebebiydi (Ataöv, 1975: 635-636).

Nnamdi Azikiwe, 1953 seçimlerinin ardından Doğu Eyaleti'nin kabine başkanı, daha sonra da başbakanı oldu. Ardından 1954'te Nijerya, federasyona dönüştürüldü. Çoğunluğu Hristiyan olan Batı ve Doğu halkları bölgeleri, Doğu Azikiwe ve NCUC'nin, Batı ise Eylem Grubu (Yoruba Partisi) yönetiminde olmak üzere Yoruba kabilesi şefi Obafemi Awolowo'nun başkanlığında kendi iç hiyerarşilerini tesis ettiler. Muhalefetin 1956'da görevini kötüye kullanma gibi bazı itibarsızlaştırma gayretlerine rağmen Awolowo, halk nezdindeki itibar ve konumunu korudu. NCUC'nin kendi bünyesinde barındırdığı sert muhalefete rağmen, bağımsızlıktan önceki 1959 federal seçimlerine birleşik bir güç olarak katılmasını sağladı. Afrika'nın genelinde kurulan siyasi partilerin, kabile temelli oluşu Nijerya'da da çok net görülüyordu. Bununla birlikte Nijerya'daki problemlerin asıl nedeni, Müslüman Kuzey ile çoğu Hristiyan iki Güney ili arasındaki çekişmeydi. Kuzeyi temsil eden en büyük parti, Halk Kongresi idi ve çoğunluğu Hristiyan olan Batı ve Doğu halklarının, kendi bölgelerine egemen olacağı endişesini taşıdığı için tabanını sürekli olarak sert bir dille uyarıyordu. Zaten Nijerya'daki Müslümanların, Müslüman olmayanlar tarafından yönetilmekten hoşlanmadığı da biliniyordu (Roskin, 2012: 646-648).

1 Ekim 1954'te kendi himayesinde Nijerya Federasyonu'nun kurulmasını kabul eden İngiltere, 1 Ekim 1960 tarihinde İngiliz Milletler Topluluğu içinde kalmak şartıyla Nijerya'nın bağımsızlığını tanıyarak (ardında bir federal anayasa ve başbakan bırakarak) bölgeden çekildi. Bu sırada Nijerya Kuzey Nijerya, Batı Nijerya, Doğu Nijerya ve Lagos Federal Bölgesi olmak üzere dört bölgeden oluşuyordu (Kavas, 2007: 110). 1963-66 yılları arasında yaşanan Birinci Cumhuriyet tecrübelerinin ardından, bilhassa 1965'teki hileli

seçimler sonrası, Ocak 1966'da çoğunluğu İbolara mensup olan ordu subayları darbe yaptı. Çoğunluğu oluşturan Müslüman Kuzey'e mensup Ebubekir Tafawa Balewa'nın suikast sonucu öldürülmesiyle patlak veren bu darbe girişimi sonrası art arda gelen darbeler silsilesi yaklaşık 13 yıl sürdü. (Bu darbe subaylarının Amerikan ve İngiliz askeri akademilerinde eğitim görmüş olduğunu unutmamak gerekmektedir.) General Johnson Aguiyi-Ironsi'nin Nijerya'yı federal sistemden üniter bir yapıya dönüştürmek istemesi süreci çıkmaza soktu. Zira bu süreçte Müslüman Kuzey, bu hamleyi bütün ülkeyi yönetimi altına almak isteyen İboların komplosu olarak okudu. 1966'da Nijerya'nın orta kesiminden Anga kabilesine mensup Albay Yakubu Gowon, başarılı bir darbe girişimi ile Ironsi'yi devirdi. Bu darbe sonrası Nijerya'nın birlik ve bütünlüğünü sağlama çabası boşa çıkmıştı. Ekim 1966'dan Aralık 1969'a kadar süren Biafra Savaşı'nda yarım milyondan fazla insan "etnik ve çıkar temelli" çatışmalarda hayatını kaybetti (Stremlau, 1977: 110-141; De Montclos, 1994: 91-95).

Biafra olaylarının temelinde, Nijerya'daki üç doğu eyaletinde bulunan enerji (petrol ve gaz) sahaları konusundaki nüfuz mücadelesi yatmaktaydı. Yakunu Gowon yönetimindeki Nijerya ordusu, bu süreç sonrasında Doğu eyaletlerini on iki eyalete bölerek federasyon yapısının içerisine dahil etti. Darbeler silsilesi, Kuzeyli bir Hausa/Hevsâ Müslümanı olan Tuğgeneral Murtala Ramat Muhammed'in askeri darbesiyle devam etti. Ancak Murtala da çok geçmeden 1976'da kendisine tertiplenen bir suikastla (uçacağının düşürülmesi sonucu) öldürüldü. Aslında darbeyi gerçekleştiren subayların farklı kabilelerden olması, etnik bölünmüşlüğün bir ülkenin parçalanmasındaki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Bu yüzden Nijerya'da devlet başkanlığına talip olmak aslında büyük bir risk almak manasına gelmektedir. Nijerya'da mevcut olan çok etnisiteli toplum yapısının çapraz-kesimlerle değil de kümülatif bölünmeler yaşamasının temelinde, modern devlet ve demokrasinin temeli olarak görülen "çoğulculuk" kuramının sınırlarını belirleyen kuralların zayıf ve sınırlamasız olması yatmaktaydı. Bu yüzden Nijerya'da çoğunlukla kabile merkezli hareket edilmekte ve din ile bu görüş pekiştirilmektedir (Roskin, 2012: 654, 657-658). Böyle durumlarda ortak bir "vatandaşlık bilinci" oluşturma görevi, yatay bölünmelerin, dikey, yerel ve/veya etnik bölünmelerle çapraz kesilip bütünleştiği bir demokratik devlet kurma girişimlerinden daha öncelikli hale gelmektedir. Bu bağlamda Afrika devletlerin pek

çoğunda, tıpkı Nijerya ve Nijer’de olduğu gibi bağımsızlık sonrasında elitler, anayasal demokratik biçimlere ya gerçekten arzu duymakta, ya da taklit veya büyük güçlerin dışarıdan dayatması sonucu istekli olmaktadır. Bu istek ilk aşamada mobilize edici veya makine tipi tek-partileri, ardından da bürokratik-askerî otoriter yönetim ikilemelerini doğurmaktadır (Linz, 2012: 308-309).

Murtala’nın yerine geçen Olesegun Obasanjo 1979’daki seçimlere kadar ülkeyi yönetmeyi sürdürdü ve iktidarı sivil bir hükümete devretti. Aynı yıl kurulan Nijerya Milli Partisi seçimleri kazanınca el-Hac Şeyh Şagari devlet başkanı oldu. Şagari petrol gelirlerinin önemli bir kısmını ülkenin refahı ve barışı için kullandı, ziraatın geliştirilmesi için büyük destek fonları oluşturdu. Nijerya Milli Partisi, 1983’te yapılan seçimleri halkın büyük çoğunluğunun oyunu almasına rağmen aynı yılın sonunda General Muhammed Buhari’nin askeri darbesiyle iktidardan uzaklaştırıldı ve bütün siyasi partiler kapatıldı (Köksal-Kavas, 2007: 110). General İbrahim Babangida, 1983 yılında yaptığı darbeye iktidar yeniden el değiştirdi. 1993’te sivil iktidara dönüş süreci başladı, ertesiyi eyalet sayısı otuza kadar yükseldi. Ayrıca günümüzde ülke genelindeki gelir dağılımının âdil bir uygulamaya tabi olduğunu söylemek ise güçtür (Ojie, 2006: 561-563.)

Yukarıda zikrettiğimiz askerî darbeler sonucu oluşan pretoryanizm, Nijerya’yı zayıf devlet pozisyonuna sokmuştur. Çünkü bu tarz yapılarda komplolar hâkimdir. Devletin kurumlarının (parlamentolar, partiler, başkanlar) meşruiyetinin zayıflığı, darbe ve anarşi dönemlerinde karşı koyabilme yetkisinin pasifize edilmiş olması darbelerin çoğunu kolaylaştırmaktadır. Çünkü hükümetlerin kitle desteğinin çok az veya hiç olmaması, darbe süreçlerinde karşı koymayı imkânsız kılmaktadır. Bu yüzden meşruiyetini sağlamlaştıramamış hükümetleri, ordu subayları görevden uzaklaştırma eğilimindedirler (Roskin, 2012: 660). Aslında bu durumun temelinde yöneticilerin yoğun biçimde mobilize olmuş kitlelerin desteğinden yoksun olması yatmaktadır. Böyle durumlarda iktidarı ele geçiren ordu subaylarının izleyeceği yolu tahmin etmek çoğu zaman güçleşmektedir. Ordunun yönetimi ele alması sonrası oluşan bu sistem, genelde bürokratik-askerî otoriter rejimlerin özelliklerini taşımaktadır (Linz, 2012: 195, 219).

Afrika'da iktidarı ele alan ordu subayları, yönetimde kalmanın yolunun patronaj ve klientalizm olduğunu çok iyi bilmektedirler. Bilhassa 1993'te Sani Abaşa'nın askerî diktatörlüğü döneminde bu tarzda birçok klientalist şebeke tesis edilmiştir (Roskin, 2012: 661). Bu tür örnekler, otoriter rejimlerde görülen "lider kooptasyonuna" çok benzemektedir. İktidar mevkilerine gelenler, kendilerini destekleyen çevrelerin yanında, lider veya ülkedeki yönetici grup tarafından kendilerine karşı gösterilen güvenin de farkındadırlar. Bu süreçte elitlerin kökenlerinin veya konumlarının pek türdeş olmaması yani bürokrasiden, ordudan, menfaat gruplarından ve bazen dinsel gruplardan olması bakımından çeşitlilik göstermesi çok büyük etkiye sahiptir (Linz, 2012: 164-165). Burada uluslararası pazarlıklar ve menfaatlerin paylaşımı söz konusudur. Örneğin ABD'nin Nijer Deltası'ndaki petrol şirketlerinin 2003 verilerine göre; günde 838.000 varil petrol çıkartması, bölgedeki enerji (petrol ve gaz) gelirlerinin hangi seviyelerde olduğunu görebilmek ve Nijerya'daki bürokrasi kademelerinde rüşvetin yaygınlaşmasına etkisini anlayabilmek açısından yeterli olacaktır. Nijerya'nın petrol zengini Bayelsa Eyalet Valisi Diepreye Solomon Peter Alamieyeseigha'nın kara para aklama suçlamasıyla (Londra'da) tutuklanması bu durumun en çarpıcı örneğidir (Eberlein, 2006: 573; Paden, 2008: 12-13). Anlaşıldığı üzere; başta ABD ve İngiltere olmak üzere Çin, Fransa ve İtalya gibi devletlerin bölgedeki enerji yatırımları (Uche, 2008: 122), petrol gelirlerinin paylaşımındaki adaletsizlik, özerklik talebinde bulunan bölgelerin sayıca artması, başta polis olmak üzere silahlı kuvvetlerin artan gücü ve çok sayıdaki kabile arasındaki etnik anlaşmazlıklar Nijeryalı ordu subaylarına darbe teşebbüsü konusunda yüksek bir motivasyon sağlamıştır (Akgür-Palacioğlu, 1997: 25). Oluşan bu kaos ortamında, Nijerya'da yargısız infaz olaylarında artış gözlenmiştir. (Ojie, 2006: 552-558). Bu süreçte mevcut federal yargı sistemi de Nijerya'daki Cumhuriyet'e geçiş tecrübelerinin seyrinin iyileşmesinde veya kötüleşmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Suberu, 2008: 452-459).

İlerleyen süreçte Abaşa'nın yerine geçen Abdüsselam Ebubekir demokratikleşmeye hız vermiş ve Abaşa döneminde tutuklanan bütün mahkûmları serbest bırakmıştı. Aslında Abaşa'nın yozlaşmış askerî diktatörlüğü ve halkın bezginliği zaman içerisinde sivilleşme sürecini beraberinde getirmişti. Nihayetinde 1999 ve 2003'teki seçimleri Olesegun Obasanjo

kazandı. 2004'teki nüfus sayımı üzerinden hareket edecek olursak, 137 milyon nüfusa sahip olduğu tahmin edilen (Paden, 2008: 5-6) Nijerya'da, oyların % 54'ünü aldı. 2007 ve 2011'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerini ise sırasıyla Umaru Musa Yar'Adua (PDP) ve Goodluck Jonathan (PDP) kazandı. Bu liderlerin hâkim parti konumundaki PDP'den olması ise tesadüf değildi.

DÖNEM	YILLAR	HATIRLATICISI
Köle Ticareti	1530-1820	Kitlelerle insan ticareti
Sömürge Öncesi	1820-1894	Köle ticaretinin yasaklanması: İngiliz kâşifler ve misyonerler
Sömürge	1894-1960	1914'te Lugard'ın, bölgeleri Nijerya adıyla tek sömürgeye birleştirmesi
Bağımsızlık	1960-1963	Commonwealth üyesi; çöküş
Birinci Cumhuriyet	1963-1966	Cumhuriyet'e ilk adım
Askerî Yönetimler [Darbe Girişiminde Bulunanların ordu subaylarının Kabileleri: Balewa (Hausa), Ironsi (İbo), Gowon (Anga), Muhammed (Hausa), Obasanjo (Yoruba), Şagari (Fulani), Buhari (Hausa), Babangida (Gwari), Abaşa (Hausa)]	1966-1979	Darbeler, Biafra Savaşı
İkinci Cumhuriyet	1979-1983	Başkanlık sistemi, yozlaşmış sivil yönetim.
Babangida	1983-1993	Uzun askerî diktatörlük
Üçüncü Cumhuriyet	1993	Demokrasiye başarısız geçiş
Abaşa	1993-1998	Vahşi ve yozlaşmış askerî

		diktatörlük (Ordunun merkeziyetçi otoriter yapısı ön planda)
Dördüncü Cumhuriyet	1999-2007	Obasanjo yönetiminde ikinci demokrasiye geçiş girişimi
Umaru Musa Yar'Adua (PDP)	2007-2011	Demokrasiye Geçiş
Goodluck Jonathan (PDP)	2011 - ...	Demokrasiye Geçiş

Tablo 1: Bu veriler, Roskin, 2012: 647, 660 ve Suberu, 2008: 453'ten alınarak güncellenmiştir.

1. Nijerya Federal Cumhuriyeti'nin Anahtar Kurumları

a. Parlamento: Westminster Modelinden ABD Tarzı Başkanlık Sistemine Geçiş

İngilizlerin kurduğu *Westminster modeli*, kendine has özellikleri nedeniyle Batı Avrupa parlamentolarındaki yasama sisteminden farklılık arz etmekteydi. 1960'ların başında Nijerya'daki mevcut çoğunlukçu parlamenter sistem, özünde federalist; fakat anti-çoğunlukçu bir görünüm arz etmekteydi (Suberu, 2008: 453). İngiliz modeli ise merkezin çevre üzerinde belirgin bir üstünlüğünün olması yani yürütme gücünün merkezde toplanması (güçlü iktidar-güçlü başbakan), asimetrik iki meclislilik, iki partili sistem, çoğunlukçu seçim sistemi, tekçi-merkeziyetçi yönetim, yazılı olmayan anayasa, parlamento egemenliği ve temsili demokrasi özelliklerine sahipti (Karasu, 2004: 91).

Nijerya'da hükümet, çok partili koalisyonlar şeklinde kurulabildiği için güvensizlik oylarıyla çok rahat düşürülebilmekteydi. 1979 Anayasası ile Obasanjo yönetimindeki Nijerya'da, Westminster modelinden vazgeçilerek ABD tarzı bir başkanlık sistemine dönüştürüldü. Başkan, yasama organında bir çoğunluk desteği olmadan da

yönetebilmekte ve görev sürelerinin bitimine kadar kalabilmektedir. Günümüzde ise ülke, çok partili demokratik parlamenter bir rejime sahip olup, ülkeyi halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı ve başbakan yönetmektedir (Odekunle, 2010: 29). Nijerya devlet başkanı, en fazla dört yıllık iki dönem olmak üzere devlet başkanlığı ve hükümet başkanlıklarını kendisinde toplamaktadır (Federal Republic of Nigeria, 1999). İlk seçimin yapıldığı Şubat 1999'dan itibaren, seçimler dörder yıl arayla gerçekleştirilmektedir (Paden, 2008: 14). Bazı devlet başkanları, üçüncü dönem de seçilebilmek için anayasada değişiklik yapabilmek için teşebbüs etti, fakat başarılı olmadı. Mesela, Diktatör Sani Abaşa'nın ölümü sonrası Nijerya Dördüncü Cumhuriyeti'nin başkanı olarak ABD'nin mücadelesini destekleyen koyu Hıristiyan Olusegun Obasanjo bunlardan biriydi (Roskin, 2012: 648-650). Diğer taraftan Kuzey Nijerya'da şer'î hukukun uygulanması noktasındaki talepler (Mahmud, 2004: 87-92; Paden, 2008: 3), Bornu eyaletinin başkenti Maiduguri'de etkisini sürdüren Boko Haram gibi bazı uç hareketler tarafından halen dillendirilmektedir.

1999'da halkın yönetimde söz sahibi olmasından beri Nijerya demokratik federalizmi içerisinde eyaletlerin sayısı sürekli artış gösterdi ve günümüzde bu sayı otuz altıya ulaştı. Bu durum Abaşa döneminde (1993-1998) de büyük bir ivme kazandı. Nijerya'da eyaletlerin sayıca arttırılmasının temelinde "böl ve hayatta kal" felsefesi yatmaktaydı (Kraxberger, 2004: 413). Bu eyaletler, günümüzde kendi içerisinde toplam 774 yerel yönetim bölgesine ayrılmış durumdadır (Paden, 2008: 3, 20, 100). Bu uygulama, eyaletteki egemen grubun tuzağına düştüğüne inanan farklı etnik grupları sakinleştirmek için uygulanan bir modeldir. Merkez, bilhassa petrol gelirleri üzerinde en yetkilidir ve bu durum devletin üniter bir devletten daha sıkı yönetilmesine neden olmaktadır. 1991'de askerî diktatör Babangida, bu nüfuzunu arttırmak ve başkenti

Yorubaların etkisinden çıkartarak daha tarafsız bir bölgenin kurulmasını sağlamak amacıyla Lagos'tan Abuja'ya taşıdı. Burası günümüzde bir nevi Federal Başkent Bölgesi özelliği taşımaktadır (Roskin, 2012: 650).

b. Ulusal Meclis'in Yapısı

Nijerya Federal Cumhuriyeti'nin yasama organı, başkent Abuja'dadır. İki kamaralı Ulusal Meclis'te, 36 eyaletin her birinin üç sandalyesi ve Federal Başkent Bölgesi'nin bir sandalyesi olmak üzere toplam 109 sandalyeye sahiptir. Temsilciler Meclisi'nde ise, her eyalet için tek-üyeli bir bölgeyi temsilen 10'ar kişi olmak üzere toplam 360 sandalye yer almaktadır ve her iki kamara da aynı anda ve dörder yıllık sürelerle seçilmektedir. Ancak Nijerya'da ABD modelinin tersine eyaletlerin nüfus yoğunlukları dikkate alınmamıştır ve her eyaletin sandalye sayısı eşittir (on sandalye). Nijerya'nın bu şekilde bir uygulamaya gitmesi, ülkedeki küçük çaplı farklı etnik grupları yatıştırmak içindir. Fakat Nijerya'daki *aşırı-federalizm*, yani etnik grupları temsilde bütün gücü elinde toplamak isteyen sistem büyük tehlikeleri de içerisinde barındırmaktadır (Roskin, 2012: 650).

c. Nijerya Siyasi Partileri

Siyasi partilerin başını çeken Halk Demokratik Partisi (PDP), kendisini merkez parti olarak kabul etmektedir (Paden, 2008: 15). Esasında bu parti, Dördüncü Cumhuriyet'in başladığı 1999'dan beri yönetimdeki Devlet Başkanı Obasanjo'nun güdümündedir. Kısacası ayrıcalıklı konumdadır. Durumun bu vaziyette seyretmesinde bilhassa Bağımsız Ulusal Seçim Komisyonu (INEC) ve siyasi partilerin zayıf kurumsallaşmasının etkisi de çok büyüktür (Omotola, 2010: 535).

İkinci etkili parti olan Tüm Nijerya Halk Partisi (ANPP), en büyük desteğini Kuzeyli Müslümanlardan almaktadır (<http://nigeriaelections.org/>, 2014). Demokrasi İttifakı (AD) ise, kendi bölgelerinde ezici çoğunluğa sahip, fakat hariçte etkisi pasif olan bir Yoruba Partisi'dir. Bununla birlikte Temsilciler Meclisi'nde bir iki sandalyeye sahip olan bazı radikal söylemlere sahip siyasi partiler de yer almaktadır. Nijerya'da "her kabileye bir parti" sisteminden "iki-artı" parti sistemine doğru bir yönelimin olması umut vericidir. Ancak Nijerya'daki siyasî partilerin çoğunun kökenlerinin ırksal ve askerî destek temelli olduğu da unutulmamalıdır. (Roskin, 2012: 651-653). Freedom House, Nijerya'daki demokrasi konusunda şüpheler taşımaktadır. Siyasal haklara 4; sivil özgürlüklere 4 vermiştir ve "kısmen özgür" olarak kabul etmektedir. Nijeryalıların çoğunluğu (% 81) ise demokrasiye geçişi istemektedir (<http://africanelections.tripod.com/ng.html>, 2014).

Parti	Senato (109 Sandalye)	Temsilciler Meclisi (360 Sandalye)
Halkın Demokrasi Partisi (PDP)	45	123
Eylem Grubu (Yoruba Partisi-ACN)	13	47
Tüm Nijerya Halk Partisi (ANPP)	7	25
Aşamalı Değişim Kongresi (CPC)	5	30
Diğer	4	9

Tablo 2: Bu veriler, "Elections in Nigeria", <http://africanelections.tripod.com/ng.html> sayfasından alınmıştır.

[Nisan 2011 Millet Meclisi Genel Seçimi]

I. NİJER CUMHURİYETİ

Denize kıyısı bulunmayan Nijer, kuzeyden Cezayir, kuzeydoğudan Libya, doğudan Çad, güneyden Nijerya, güneybatıdan Benin ve Burkina Faso, batıdan Mali ile komşudur. Yüzölçümü bakımından Batı Afrika'nın en büyük ülkesi konumundadır. Ülke nüfusunun % 80'ini oluşturan en büyük dört grup, güneyde Sahel bölgesinde çiftçilik yapan Hausalar/Hevsâlar, Nijer'in batısında ikamet eden Songay ve Zermalar, konar-göçer olarak yaşayan Tubular, Kanuriler, Pöller, Mossiler ve Air/Ayir bölgesindeki Tuaregler'dir. Konuşulan diller Fransızca (resmî) ile yerel dillerden Fulca ve Hausa dilleridir. Nüfusun yüzde 85'i Müslüman, % 10'unu Animist ve % 5'i Hıristiyandır. Ekonominin tarıma dayalı olması, kuraklık durumlarında ciddi problemleri de beraberinde getirmektedir. Bilhassa madencilik sektöründe Liptako ve Agadez/Arlit bölgelerinden çıkartılan uranyum ve Bilma tuz yatakları büyük öneme sahiptir. Alman ve İtalyan yardımlarıyla ülkede bağımsızlık sonrası kurulan ilk fabrikalar, başkent Niamey'de bulunmaktadır. Enerji sektöründeki yatırımlar, günümüzde Niamey, Zinder, Maradi ve Tahoua'da yoğunlaşmıştır (Köksal – Kavas, 2007: 104). 2011 resmî verilerine göre; ülke nüfusu 16 milyona ulaşmış durumdadır (Annuaire Statistique du Niger, 2007-2011: 64).

Nijer, 19. yüzyılın sonlarına kadar Nijerya, Mali ve Çad ile ortak tarihe sahip oldu. 19. yüzyıla gelindiğinde ise önce İskoçyalı Mungo Park (Nicol, 1956: 47), ardından Alman Heinrich Barth ve Eduard Vogel gibi misyoner seyyahlar, bölgedeki yerel kabile idarecilerinin iznini almaksızın keşif seyahatlerine başladılar. Fransız Albay, Louis Parfait Monteil'in Dakar'dan başlayarak Nijer'in içlerine kadar gerçekleştirdiği misyon yabancıların buradaki ilk tecrübesiydi.

1880'lere gelindiğinde Mısır'ı ve onun idaresindeki Sudan'ı işgal eden İngilizler ile Fransızlar arasındaki acımasız rekabet başladı. Senegal'in doğusuna kadar ilerleyen Fransızlar, Nijer ve Çad üzerinde hak iddia etmeye başladı. Bu Anglosakson-Frankofon rekabeti, İngilizlerin Çad'ın doğusunda ilerlemesini durdurması; Fransızların ise Kuzey Nijerya'dan çekilmesiyle son buldu. Bu durum aslında Nijerya ile Nijer devletlerinin sınırlarının da belirlenmesini sağladı. 1904'te Nijer'in batısındaki Zinder bölgesine Fransız askerî misyonunun yerleşmesiyle birlikte bölgedeki halklardan bilhassa Tuaregler ciddi manada rahatsız oldular. O dönemde Osmanlılar, bölge halklarıyla ilk münasebetlerini Ezgar Tuaregleri'nin isteği üzerine gerçekleştirdiler ve burada Trablusgarp Eyaleti üzerinden idare edilen kazalar kurdular (Kavas, 2013: 307-374). Fakat Osmanlı Devleti'nin 1911-12 Trablusgarp Savaşı'nı kaybetmesinin ardından, 1912'de Uşi (Ouchy) şehrinde imzalanan antlaşmayla birlikte buradan çekildiler ve Nijer, Fransız sömürmesine dönüştü. 1946'ya kadar da Fransa'nın deniz aşırı toprak parçası statüsünde devam etti. 1950'li yıllarda Afrika'ya hızla yayılan bağımsızlık hareketleri, 1956'da Nijer'in iç işlerinde serbestiyet elde etmesiyle devam etti. 1958'de yapılan referandumla kısmî (Fuglestad, 1973: 327-330), 3 Ağustos 1960 tarihinde ise tam bağımsızlığına kavuştu (Aydoğan – Kavas, 2007: 106-107). Devlet başkanlığına sırasıyla Hamani Diori (1960-1974), Albay Seynu Kunçe (1974-1987), Albay Ali Seybu (1987-1993), Mahamane Osman (askeri darbe/1993-1996), General İbrahim Bare Maynasara (askeri darbe/1996-1999), Daouda Malam Wanké (askeri darbe/1999-kısa bir süre), Tanca Mamadou (1999-2010), Salou Djibo (askeri darbe/2010-2011) ve halen iktidarda olan Mahamadou Issoufou (2011-...) geçti.

Nijer'de devlet başkanlarının çoğu, görüldüğü üzere askeri darbeler sonucu yönetime geçtikleri için zaman zaman mevcut anayasaları da kendi çıkarları doğrultusunda

değiştirmek istemişlerdir. Bu askerî darbeler, süreç içerisinde bürokratik-askerî otoriter rejimlere giden yolu hızlandırmıştır. İktidarı ele geçiren ordu subayları, yönetimde kalabilmek için Nijerya’da olduğu gibi patronaj ilişkilerine ve klientalist politikalarına hız vermiştir.

NİJER CUMHURİYETİ'NDE SİYASAL DURUM (BAĞIMSIZLIKTAN İTİBAREN)	
1960-1974	Tek Parti (PPN-RDA)
1974-1989	Askeri Rejim
1989-1991	Tek Parti (NMSS)
1991-1993	Çok Partili Hayata Geçiş
1993-1996	Demokrasi
1996	Askeri Rejim
1996-1999	Kısıtlı Demokratik Uygulama
1999	Geçici Hükümet
1999-2009	Demokrasi
2009-2010	Kısıtlı Demokratik Uygulama
2010-2011	Askeri Rejim
2011-...	Demokrasi (Yedinci Cumhuriyet)

Tablo 3: Bu veriler, “Elections in Nijer”,

<http://africanelections.tripod.com/ne.html> sayfasından alınmıştır.

1. Nijer Cumhuriyeti'nin Anahtar Kurumları

a. Parlamento

Yasama yetkisi, 113 sandalyeli parlamentodadır ve üyeleri serbest genel seçimlerle belirlenmektedir. Ülkenin en üst yöneticisi devlet başkanı, hükümetin başkanı ise başbakandır. Yedinci Cumhuriyet'in kabul ettiği anayasa şuan yürürlükte. 2010 yılında gerçekleştirilen referandumla devlet başkanının görev süresi beş yıllık süreyle iki dönemle sınırlandırılmıştır. Başbakan, devlet başkanına karşı sorumludur. Kısacası yürütme gücü, halk tarafından seçilen

devlet başkanı ile Meclis'in güvenine dayanan hükümet başkanı arasında paylaşılmıştır. Fiili olarak ise yürütmenin başı devlet başkanıdır. (<http://africanelections.tripod.com/ne.html>, 2014).

Nijer bağımsız bir cumhuriyettir. Ülke, anayasaya göre bir hükümet ve başbakan tarafından yönetilir. Nijer toprakları sekiz bölgeye ayrılmıştır. Bu sekiz bölge, kendi içerisinde 36 ile, bu iller ise 260 belediyeye ayrılmış durumdadır. Fakat Nijer'in bazı bölgelerinde, merkezî idarenin kırsal nüfusu pek dikkate almamasından dolayı rahatsızlıklar devam etmektedir. Agadez bölgesinin yasama sonuçları, Anayasa Konseyi tarafından usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle iptal edilince, geçersiz sayılan sonuçların yerine 15 Mayıs 2011'de gerçekleştirilen seçimler dikkate alınmıştır. Ayrıca yerel halkında talepleri doğrultusunda Agadez Bölgesi Meclis Başkanı Muhammed Anacko, *adem-i merkeziyetçi* yönetime vurgu yapmayı sürdürmektedir (Kurşun, 2012: 3).

b. Ulusal Meclis

Yasama yetkisi, "Millet Meclisi"ne aittir. Partilerin kazandıkları oy oranına göre sandalye sayısına sahip olduğu seçim sistemi uygulanmaktadır. Kısacası, Ulusal Meclis'in üyeleri 5 yıllığına nisbî temsil (PR) dediğimiz seçim sistemi ile belirlenmektedir (<http://africanelections.tripod.com/ne.html>, 2014). Yürürlükte olan 25 Kasım 2010 Anayasası'nın esası, *demokrasi ve çoğulculuk*'tur. Siyasi muhalefet, barışçıl rekabet içerisinde gerçekleştirilmektedir (<http://www.assemblee.ne/>, 2014).

c. Nijer Siyasî Partileri

Nijer'de Albay Ali Seybu'nun devlet başkanlığı döneminde, 26 Aralık 1992 tarihinde halk oylamasına sunulmuş kabul edilen anayasa, Şubat 1993'te yürürlüğe girdi ve sonrasında çok partili siyasal hayata geçildi. Fransa'nın

sömürgesiyken bağımsızlığını kazanan ülkelerden biri olan Nijer’de rejimin *laik* kimliğine hususiyetle vurgu yapılmaktadır. Bu yüzden anayasal demokrasinin ön şartlarını sağlayabilmek için Nijer Cumhuriyeti, eski bir Fransız sömürüsü olmasının da etkisiyle, laikleşmeyi ve reformları bilhassa öne çıkarmaya çalışmaktadır. 2012 verilerine göre; Freedom House Nijer’deki demokrasi konusunda şüphelere sahiptir ve siyasal haklara 3; sivil özgürlüklere 4 vererek “kısmen özgür” statüsünde değerlendirmiştir. Bu yönden Nijerya ile aynı konumdadır diyebiliriz. Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimler 2016’da gerçekleştirilecektir (<http://africanelections.tripod.com/ne.html>, 2014).

Siyasi partilerden öne çıkanlar, Mahamadou Issoufou’nun kurucusu ve lideri olduğu merkez sol partisi Nijer Demokrasi ve Sosyalizm Partisi (PNDS Tarayya) (<http://pnds-tarayya.net/news/news.php>, 2014), Toplumun Kalkınması için Milli Hareket (MNSD-Nassara), Nijer Demokrasi Hareketi (MODEN/FA Lumana), Nijer Demokrasi ve İlerleme İttifakı (ANDP-Zaman Lahiya) Demokrasi ve İlerleme için Yarış Partisi (RDP-Jama’a), Demokrasi ve Cumhuriyet için Birlik (UDR-Tabbat), Demokratik ve Sosyal Konvansiyon (CDR-Rahama) ile Bağımsız Nijerliler Birliği (UNI)’dir. (<http://africanelections.tripod.com/ne.html>, 2014).

Parti	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı (113)
PNDS-Tarayya	33	34
MNSD-Nassara	20.57	25
MODEN/FA Lumana	19.72	23
ANDP-Zaman Lahiya	7.51	8
RDP-Jama’a	6.49	7
UDR-Tabbat	5.44	6
CDS-Rahama	3.28	3

RSD-Gaskiya	1.82	-
UNI	0.99	1
Diğer	1.17	-
Geçersiz (İptal) [Agadez Bölgesi]	-	6

Tablo 4: Bu veriler, “Elections in Nijer”,

<http://africanelections.tripod.com/ne.html> sayfasından alınmıştır.

[31 Ocak 2011 Millet Meclisi Genel Seçimi]

Nijer’de kurulan bu partiler, Nijerya’dakilerden kısmen farklılık arz etmektedir. Nijer’deki siyasal partilerde ırk temelli politik söylem pasiftir. Bunlar, tek bir topluluk olmaktan çok, değişik unsurları içerisinde barındırabilmektedir ve ittifaka açıktır. Kuvvetle muhtemel bu farklılıkların temelinde bağımsızlık öncesi Nijerya’nın İngiliz; Nijer’in Fransız sömürgesi olmasının büyük etkisi vardır.

II. NİJERYA İLE NİJER’İN BAĞIMSIZLIK SONRASI YAŞADIĞI SİYASÎ TECRÜBELERİN MUKAYESELİ ANALİZİ

Her iki ülkede İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden yaklaşık on beş yıl sonra bağımsızlıklarını kazanmıştır ve bunların ilk devlet sistemleri *bağımsızlık-sonrası mobilize edici otoriter rejimler* ve *bürokratik-askeri otoriter rejimlerin* özelliklerini içerisinde barındırmaktadır. Her iki ülkenin mevcut rejimleri, günümüzde hukukî çerçeve içerisinde kalabilmek için ciddi çabalar harcamaktadır. Nijer’de hâlihazırda Yedinci Cumhuriyet tecrübesi yaşanmakta olsa da, mevcut yönetimin ordu subayları tarafından devrilme ihtimali çok yüksektir. Bizi bu düşünceye sevk eden temel sâik ise, 2010-2011 yılları arasında yaşanan askeri rejim tecrübesidir. Nijerya’da ise, artık bu durum daha ihtimal dışıdır. Zira 2007’den beri mevcut siyasal sistem süreklilik arz ettiği için güven vermektedir.

Nijer, eski bir Fransız sömürgesi olmasının da etkisiyle geleneksel dinsel otorite anlayışlarını reddederek “laisizm”e yapılan vurguyu ciddi manada önemsemektedir. Diğer yandan Nijerya, Kuzey-Güney ikileminden hala kurtulamamıştır ve bu uyuşmazlığın temelinde de “ırk ve din” faktörleri ağır basmaktadır.

Sömürge dönemiyle birlikte etno-dinsel yapılar üzerinden belirlenen siyasî fay hatları, bağımsızlık sonrası Nijerya örneğinde de görüldüğü üzere gerçek bir ulus inşa sürecinin oluşumundaki en büyük engeli oluşturmuştur (Agbibo, 2003: 3-30). Nijer’deki durum da kısmen aynı durumdadır. Bağımsızlık sonrası Afrika ülkelerindeki seçilen temsilî meclislerde genellikle kabilesel (ırkî), dinsel ve geleneksel gruplar söz sahibidir. Bu gruplar, seçmen çevresinin belirleyici unsurlarıdır. Halbuki İngilizlerin Westminster anayasal sisteminden ABD tarzı Başkanlık sistemine geçen Nijerya ve Fransız anayasal sistemini devralan Nijer, bu anayasal istemlerin aktarılmasıyla yeni demokratik devletlerin oluşabileceğine inanıyordu. Fakat *bağımsızlık sonrası muhalefetin eylemleri ve yönetici parti liderlerinin olayları algılayış biçimleri, yönetici partinin millet-kurma anlayışı (özellikle sömürgecilerin empoze ettikleri yapay sınır devletlerde) kenar/kırsal bölgelerin, sektörlerin ve kabilelerin taleplerinin pek dikkate alınmaması, ekonomik problemler ve ülke toplumlarının yeni beklentileri* bu liderleri, serbest siyasal ve seçimsel yarışmayı engellemeye, sınırlandırmaya ve hatta bazen yasaklamaya kadar götürmüştür. Bu yüzden Nijerya ve Nijer’deki bağımsızlık ve devlet olma algısı, bir lider ve onun partisyle (ilk aşamada tek-parti, sonrasında hâkim parti) özdeşleşmiş durumdadır. Bu durum halkın, bu liderleri *karizmatik bir otorite sahibi* olarak kabullenmesini de beraberinde getirmiştir. Her iki ülkenin de etnik, dilsel ve dinsel çeşitliliği, halkın büyük çoğunluğunun kent

merkezlerinde yığılmış olması, kentsel merkez ve kırsal kenar bölgeler arasındaki sosyal gelişme açısından kıyas kabul etmeyen büyük uçurumlar, merkezî idare kurumlarının zayıflığı yeni bağımsızlaşmış Afrika ülkelerinin liderlerinde ve partilerinde yeni bir millet-kurma inancı ortaya çıkarmıştır. Nihayetinde askerî darbeyle göreve gelen siyasî liderlerin (ordu subaylarının) başkanlığındaki tek-partiler, zamanla hâkim partiler haline dönüşmüşlerdir (Linz, 2012: 254-255).

Nijerya’da kendisini merkez parti olarak gören Halk Demokratik Partisi (PDP) ile Nijer’de Mahamadou Issoufou’nun başkanlığındaki merkez sol parti konumundaki Nijer Demokrasi ve Sosyalizm Partisi (NDSP Tarayya) aynı imajı vermektedirler. Bu yüzden bu partiler, buldukları ülkelerde liberal demokratik değerlerin kurumlaşmasını engelleyerek siyasal kültür ortamının mutlak hâkimi olmuşlardır. Hâkim parti liderlerinin birçoğu, güçlü bir bölge, kabile veya sektör desteğini arkasına almış durumdadır ve daha önceki seçimlerde mağlup olan muhalefet partileri ve liderleriyle birleşerek gücüne güç katma eğilimindedir. Diğer taraftan Afrika’da bu durumun karşısında yer alan muhalif oluşumlar da söz konusudur. Bu yönüyle hâkim parti karşısında birleşen veya tam tersine hâkim partinin safına geçen muhalefet partiler dikkat çekicidir. Mesela, Nijerya’daki Kasım 1996 seçimlerinde diğer muhalefet partileriyle ittifak yaparak Demokrasinin Restorasyonu ve Savunulması Cephesi adı altında birleşen NDSP Tarayya en çarpıcı örnektir (<http://africanelections.tripod.com/ne.html>, 2014).

Afrikalı liderlerin, bağımsızlık sonrası süreçte her ne kadar tek-parti siyaseti gütseler de; ilerleyen süreçte ittifak arayışına girerek tek-parti fikrinden kısmen uzaklaştıkları görülmektedir. Fakat tek parti, zamanla çok partili siyasal hayata geçilse bile hâkim parti pozisyonunu korumaktadır. Nijer’de bu durum çok daha nettir. Kısacası, zamanla “tek parti

(parti unique)” yerine güçler ittifakını esas alan “birleşik parti” (parti unifié) uygulaması öne çıkmaktadır (Foltz, 1965: 141). Bu ittifak arayışının temelinde ise, bu ülkelerin çok ırklı yapısının da bir sonucu olan *mobilizasyon zayıflığının* büyük etkisi vardır. Bu yönüyle Afrika’daki tek-parti sistemlerinin ve bunların mobilizasyon yeteneklerinin ne kadar başarılı olduğu da ayrı bir inceleme konusudur ve konuyla alakalı hâlihazırda çok az çalışma mevcuttur (Zolberg, 1966: 15-33).

Nijerya’da 11, Nijer’de 7 askerî darbe yapılmıştır. Bu darbeler sonucu oluşan yapılar, genelde çok karmaşık bir nitelik taşımaktadır ve çoğu zaman hükümetin başındakiler *stilleri, görev anlayış tarzları ve taraftarlarına hitap ediş açısından karizmatik liderlerin karşısı* olmasalar bile, aslında *akarizmatik*, bazen de *sözde karizmatik* kişilerdir (Linz, 2012: 197). Birçok siyaset bilimcisinin olumlu beklentilerinin aksine, 2000’lerin başından beri başta Batı ve Sahra-altı Afrika ülkeleri olmak üzere kıta genelinde hala iç karışıklıklar devam etmektedir ve iç istikrarı/ülke güvenliğini sağlayabilenler çok fazla değildir. Bu durumun en temel nedenlerinden biri, 1964’ten bu yana çoğu Afrika ülkesinde görülen *askerî darbelerin sivilleri iktidardan uzaklaştırma eğiliminde olmasıdır* (Bienen, 1968; Lee, 1969). Ele aldığımız her iki ülkede de ordu, siyasallaşma temayülü göstermiştir ve siyasal süreçlerde bir nevi hakemlik görevi üstlenmiş durumdadır. Bu tür rejimlerde tıpkı Nijer ve Nijerya’da olduğu gibi ekonomik gelişim düzeyi düşüktür ve eşit şartlara sahip köylü kırsal nüfus genel nüfusa oranla yüksektir. Bu da süreci olumsuz manada tetiklemektedir. Çoğu zaman yabancıların (çok uluslu şirketlerin paravan oluşumları) güdümündeki küçük modern ekonomik elitler, ülke ekonomisine yön vermektedir. Bağımsızlık sonrası da olsa eski sömürge yöneticilerinin, bu ülkelerde *profesyonel orta sınıfın, kendine özgü statü ve şeref payelerine sahip bir bürokrasinin ve profesyonel bir ordunun*

gelişmesine izin vermemiş olması da dikkat çekicidir (Apter, 1963).

Afrika'da askeri darbe tecrübelerinin görüldüğü ülkelerin toplumlarının çoğu, endüstrileşmeye yeni başlayan, tarımları da pek modernleşmemiş ve dolayısıyla genellikle tarımla hayatını idame ettiren büyük bir kırsal nüfusa sahiptir. Bu durum hem Nijerya hem de Nijer için geçerlidir. Fakat bu ülkelerin bilhassa başkentlerinde ciddi bir kentleşme söz konusudur. Bu konuda Nijerya, Nijer'den daha baskındır. Ayrıca Nijerya kısmen başarılı olsa da, Nijer'deki siyasi partilerin halkı demokratik yoldan mobilize etme yeteneğinden yoksun olduklarını belirtmemiz gerekmektedir.

Nijer ve Nijerya'da bağımsızlık öncesi sömürge yönetimleri, geleneksel otoritelerin çoğunu tahrip ettiği için, hiyerarşik biçimde örgütlenmiş yerli dinî müesseseler zayıflamıştır. Bu sürece kabilevî bölünmeler de dahil olunca bölgesel çatışmalar ve uyuşmazlıklar artmaktadır. Afrika ülkelerinde siyasi liderler ve üst kademedeki bürokratlar, yurtdışında veya sömürgeci devletlerin kurduğu yurtiçi birkaç eğitim kurumundan birinde eğitim görmüş liderlerdir (Wallerstein, 1961). Bu durum bilhassa Batı Sahra-altı Afrika ülkelerinde darbe yapan ordu subaylarında bariz bir şekilde görülmektedir.

Kısacası, Afrika'da bağımsızlık-sonrası mobilize edici otoriter rejimlerin kurdukları tek-parti sistemlerinin, zaman içerisinde ordu subaylarının yaptığı askeri darbelerle *askerî bürokratik rejimlerin* kurulma zeminini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu güvensizlik ortamı, Afrika ülkelerinin birçoğunda iç karışıklıkların devamlılık arz etmesini sağlamaktadır. Afrika ülkelerinde anarşi ve çatışma ortamının ortadan kalkabilmesi için öncelikle *askerî darbe süreçlerinin kurumsal kültürün/hafızanın oluşmasını engellediğinin*, bu

nedenle de istikrarsızlığın devamlılık kazandığının bilincinde olmak ve yarışmacı demokrasilerin ümit verici geleceğine inanmak gerekmektedir. Ayrıca özellikle Afrika'da yaşanan iç savaşların oluşturduğu “şiddet kültürü”ne karşı Afrika Birliği ve İİT (İslâm İşbirliği Teşkilâtı) gibi uluslararası örgütlerin sorunların çözümü noktasında yapıcı inisiyatifleri ele alması gerekmektedir.

Şayet Afrika'da iç karışıklıklar ile bölgesel uyuşmazlıklar/anlaşmazlıklar devam ederse, güçsüz olan Afrika toplumları güçlü olanın (büyük güçlerin) insafına terk edilmiş olacaktır. Bu yüzden Afrikalı liderler ile siyasî elitler, Batılı büyük güçlerin kendi iç işlerine müdahalelerine itiraz edici ortak bir dil geliştirmek zorundadırlar. Şayet bu duruma dur d(iy)emezse, istikrarsızlık bu kıtada sürekliliğini koruyacak ve kaos ortamı kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

Ahmet Kavas (2013), **Osmanlı-Afrika İlişkileri**, II. Baskı, Kitabevi, İstanbul.

Andrew Eke Ojie (2006), "Democracy, Ethnicity, and the Problem of Extrajudicial Killing in Nigeria", **Journal of Black Studies**, Vol. 36, No: 4, March 2006, pp. 546-569. Aristide R. Zolberg (1966), **Creating Political Order: The Party-States of West Africa**, Rand McNally, Chicago.

Aydoğın Köksal - Ahmet Kavas (2007), "Nijer", **TDV DİA**, İstanbul, C. 33, s. 104-108.

Aydoğın Köksal - Ahmet Kavas (2007), "Nijerya", **TDV DİA**, İstanbul, C. 33, s. 108-112.

Brennan Kraxberger, (2004) "The Geography of Regime Survival: Abacha's Nigeria", **African Affairs**, 103/412, pp. 413-430.

Chibuikwe Uche (2008), "Oil, British Interests and the Nigerian Civil War", **The Journal of African History**, Vol. 49, No: 1, pp. 111-135.

Daniel Egigba Agbiboa (2013), "Ethno-religious Conflicts and the Elusive Quest for National Identity in Nigeria", **Journal of Black Studies**, Vol. 44, No: 1, January 2013, pp. 3-30.

David E. Apter (1963), **Ghana in Transition**, Atheneum, New York.

Davidson Nicol (1956), "Mungo Park and the River Niger", **African Affairs**, Vol. 55, No: 218, January 1956, Oxford University Press, pp. 47-50.

Finn Fuglestad (1973), "Djibo Bakary, the French, and the Referendum of 1958 in Niger", **The Journal of African History**, Vol. 14, No: 2, Cambridge, pp. 313-330.

Henry Bienen, Ed. (1968), **The Military Intervenes: Case Studies in Political Development**, Russell Sage Foundation, New York.

Immanuel Wallerstein (1961), **Africa: The Politics of Independence, An Interpretation of Modern African History**, Teachers College Press, New York.

J. M. Lee (1969), **African Armies and Civil Order**, Praeger, New York.

J. Shola Omotola (2010), "Elections and Democratic Transition in Nigeria Under the Fourth Republic", **African Affairs**, Vol. 109, No: 437, October 2010, pp. 535-553.

John N. Paden (2008), **Faith and Politics in Nigeria: Nigeria as A Pivotal State in The Muslim World**, United States Institute of Peace Press, Washington D.C.

John Stremmler (1977), **The International Politics of the Nigerian Civil War 1967-1970**, Princeton, 1977, pp. 110-41.

Juan J. Linz (1964), "An authoritarian regime: the case of Spain", **Cleavages, Ideologies and Party Systems**, Erik Allard ve Ytjo Littunen (Eds.), Westermarck Society, Helsinki.

Juan J. Linz (2012), **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev. Ergun Özbudun, 3. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara.

Koray Karasu (2004), "İngiltere", **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, (Yay. Haz. Nuray E. Keskin), AÜ SBF KAYAUM Yayınları, Ankara.

Marc-Antoine de Montclos (1994), **Le Nigeria**, IFRA, Éditions KARTHALA, Paris.

Michael G. Roskin (2012), **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, 4. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.

Muhsin Akgür - Tezer Palacioğlu (1997), **Nijerya Ülke Etüdü**, No: 1997-57, İTO, İstanbul.

Olakunle Jeleel Odekunle (2010), "Nijerya'da İslâm: Yoruba Toplumunda İslâm'ın Yapılanması", **Basılmamış Doktora Tezi**, (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Tayfun Amman), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.

Rotimi T. Suberu (2008), "The Supreme Court and Federalism in Nigeria", **The Journal of Modern African Studies**, Vol. 46, No: 3, September 2008, pp. 451-485.

Ruber Eberlein (2006), "On the Road to the State's Perdition? Authority and Sovereignty in the Niger Delta, Nigeria", **Journal of Modern African Studies**, Vol. 44, No: 4, December 2006, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 573-596.

Sakah Saidu Mahmud (2004), "Asr Focus: Islamism in West Africa", **African Studies Review**, Vol. 47, No: 2, September 2004, African Studies Association, pp. 83-95.

Rotimi T. Suberu (2008), "The Supreme Court and Federalism in Nigeria", **The Journal of Modern African Studies**, Vol. 46, No. 3, September 2008, pp.451-485.

Türkkaya Ataöv (1975), **Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri**, AÜ SBF Yayınları, Ankara.

William J. Foltz (1965), **From French West Africa to the Mali Federation**, Yale University Press, New Haven.

Zekeriya Kurşun (2012), “Nijer İnceleme ve Gözlem Raporu”, **ORDAF (Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği)**, 1 Ekim 2012, İstanbul, <http://www.ordaf.org.tr/nijer-inceleme-ve-gozlem-raporu/>, Erişim tarihi: 05.01.2014.

İNTERNET KAYNAKLARI

Annuaire Statistique du Niger 2007-2011, **INS (Institut National de la Statistique)**,
http://www.statniger.org/statistique/file/Annuaire_Statistiques/INS_2012/AS20072011POPULATION.pdf, Erişim tarihi: 02.01.2014.

“Elections in Niger”,
<http://africanelections.tripod.com/ne.html>, Erişim tarihi: 08.01.2014.

“Elections in Nigeria”,
<http://africanelections.tripod.com/ng.html>, Erişim tarihi: 08.01.2014.

Federal Republic of Nigeria (1999), **Constitution of the Federal Republic of Nigeria**, Federal Government Press, Lagos,
<http://www.nigeria-law.org/ConstitutionOfTheFederalRepublicOfNigeria.htm>, Erişim tarihi: 01.01.2014.

<http://www.nigeria.gov.ng/index.php>, Erişim tarihi: 09.01.2014.

<http://nigeriaelections.org/>, Erişim tarihi: 06.01.2014.

<http://pnds-tarayya.net/news/news.php>, Erişim tarihi: 03.01.2014.

<http://www.assemblee.ne/>, Erişim tarihi: 02.01.2014.